

ОДИН З АСПЕКТІВ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТРУКТУРНОГО АНАЛІЗУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ В СИСТЕМІ ПЕРЕДПЛАНОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Постановка проблеми. Регулювання територіальної організації виробництва в регіонах України є складною проблемою, яка пов'язана з впливом багатьох факторів економічного, політичного та природного характеру.

На сучасному етапі розвитку економіки України на вирішення питань удосконалення територіальної організації виробництва ускладнюючий вплив чинить ще й такий фактор, як поки ще системно не врегульовані чинним законодавством питання щодо державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

При структурних перетвореннях регіональних виробничих комплексів необхідний розумний компроміс між інтересами регіону, інтересами держави й інтересами підприємств, що працюють у ринкових умовах. Важливо знайти, з урахуванням особливостей перехідного періоду, співвідношення загальнодержавного регулювання за участю у вирішенні цих питань органів місцевої влади і дій ринкових механізмів.

У цьому зв'язку актуальною проблемою є методичне забезпечення на регіональному рівні розробок удосконалення територіальної організації промислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань територіальної організації виробництва в регіонах та розробці методик їх аналізу присвячені праці багатьох вітчизняних вчених, а саме: В. Беседіна, І. Горленко, С. Дорогунцова, Д. Заставного, С. Іщука, М. Паламарчука, В. Поповкіна, Н. Процько, Д. Стеценка, Л. Чернюк та інших. У межах поглиблення напрацювань пропонується аспект функціонально-структурного аналізу територіальної організації з позиції системного підходу.

Виклад основного матеріалу. У даний час на обласному рівні розробляються програми економічного і соціального розвитку адміністративних областей. Показники розділів цих програм, що стосуються розвитку промислового виробництва, заповнюються на основі даних, що відображають наміри підприємств. Власне кажучи - це зведена програма намірів підприємств, що має, як вже неодноразово відмічалось в економічній літературі, більш інформаційний характер, ніж виконуюча роль інструмента впливу на розвиток економіки області.

Крім цього, в ній відсутні розділи, показники яких відображали б співвідношення регіональних інтересів із загальнодержавними.

Неузгодженість цих інтересів в умовах перехідної економіки призводить до великих народногосподарських втрат. Значна частина таких показників прямо пов'язана з територіальною організацією виробництва, що є одним з аспектів просторового розвитку продуктивних сил.

При розробці окремих напрямків розвитку промислового виробництва регіонів широке поширення здобув останнім часом структурно-функціональний підхід, що в інтегрованому вигляді, звичайно, включає:

- оцінку поєднання природних та економічних умов і ресурсів;
- розрахунок галузевої, функціональної і територіальної структур промисловості регіону;

- розрахунок показників територіальної спеціалізації, територіального обміну, комплексності і територіальної зосередженості.

На наш погляд, при розгляді питань територіальної організації промислового виробництва регіону ефективним методологічним підходом є структурно-функціональний аналіз із застосуванням пропонованої регіональної класифікації галузей промисловості і виконанням розрахунку функціональної структури промисловості за техніко-економічними показниками виробництва, пов'язаними з використанням природних та економічних умов та ресурсів.

Таблиця 1

**Функціональна структура промислового виробництва регіону А
(у % до підсумку)**

№ п/п	Функціональні групи та підгрупи галузей промисловості	Використання умов та ресурсів регіону					
		Т Середньо- спіскова чисель- ність ПВП	ТПП Вантаж ообіг	В Обсяг води, яка викорис- товується	Е Витрати електро- енергії	ТП Витрати палива (місцевого)	П Частка продукції, яка спожива- ється у регіоні
Iгр.	Галузі добувної промисловості, у тому числі:	1,4	0,9	0,6	12,6	-	
	• нафтодобувна	1,4	0,9	0,6	12,6	-	-
	• торфодобувна	0,0	...	-	-	-	100,0
	• лісозаготівельна	0,0	0,0	-	70,0
	• добування будівельного піску	0,0	...	-	0,0	-	80,0
	• добування скляного піску	0,0	...	-	0,0	-	-
IIгр.	Галузі обробної промисловості, які використовують місцеві природно-сировинні ресурси.	18,9	47,4	12,0	16,7	-	
	1. Підгрупа галузей по переробці мінеральної сировини	5,7	21,4	0,7	4,0	-	100,0
	у тому числі:						
	• виробництво будівельної цегли	4,5	19,1	0,4	2,5	-	100,0
	• виробництво торфо брикетів	1,2	2,3	0,3	1,5	-	100,0
	2. Підгрупа галузей по переробці лісової сировини	2,4	0,4	0,0	0,7	-	27,0
	у тому числі:						
	• деревообробна	2,3	0,4	0,0	0,7	-	25,0
	• лісохімічна	0,1	0,0	0,0	0,0	-	-
	3. Підгрупа галузей по переробці рослинницької сировини	6,7	22,5	8,4	6,0	-	45,2
	у тому числі:						
	• цукрова промисловість	1,9	7,9	3,8	2,3	-	68,0
	• плодоовочева промисловість	2,4	3,2	3,6	0,3	-	63,0
	• крохмальна промисловість	0,8	0,8	0,8	0,4	-	3,0
	• первинна обробка льону	1,3	1,0	0,2	1,6	-	-
	• борошномельно-круп'яна	0,3	9,6	0,0	0,3	-	67,0
	4. Підгрупа галузей по переробці тваринницької сировини	4,1	3,1	2,9	6,0	-	38,6
	у тому числі:						
	• м'ясна промисловість	1,8	1,6	0,8	2,5	-	50,0
	• молочна та маслосиробна	2,3	1,5	2,1	3,5	-	25,0
IIIгр.	Галузі обробної промисловості, які працюють на довівній сировині та матеріалах,	79,7	51,7	87,4	70,7	-	30,0
	у тому числі:						
	▪ електроенергетика	1,9	2,5	67,8	-	-	100,0
	▪ хімічна промисловість	9,0	1,4	3,9	30,7	-	2,2
	▪ машинобудування і металообробка	26,7	7,0	3,2	18,5	-	19,3
	▪ галузі деревообробної промисловості	3,3	0,7	0,2	1,1	-	49,0
	▪ паперова промисловість	1,5	1,0	0,8	1,7	-	1,2
	▪ промисловість збірного залізобетону	2,3	12,9	0,3	1,7	-	100,0
	▪ галузі легкої промисловості	25,0	2,3	4,4	12,3	-	19,0
	▪ галузі харчової промисловості	6,0	5,3	1,8	2,9	-	56,8
	▪ поліграфічна промисловість	0,5	0,2	0,0	0,1	-	100,0
	▪ комбикормова промисловість	0,5	17,6	0,0	0,6	-	98,0
	▪ інші промислові підприємства	3,0	0,8	0,0	1,1	-	15,8
	Вся промисловість	100,0	100,0	100,0	100,0	-	28,1
	Частка місцевих ресурсів, які використовуються	24,7	...	8,0	30,0	-	X

Згідно з пропонованою регіональною класифікацією галузей промисловості усі дрібні галузі та підгалузі промислового виробництва будь-якого регіону об'єднуються у три групи, які поділяються на відповідні підгрупи.

Після того, як всі дрібні галузі промислового виробництва регіону розподілені по відповідних функціональних групах і підгрупах, робиться розрахунок його функціональної структури за техніко-економічними показниками, пов'язаними з використанням економічних та природних умов і ресурсів регіону. Даний аспект структурно-функціонального підходу відображений у таблиці 1 на прикладі умовного регіону А.

При цьому варто чітко визначити, що розуміють під поняттям "територіальна організація виробництва". Як ми вважаємо - це впорядкованість, узгодженість між собою виробничої структури регіону, його регіональних функцій та поєднання природних і економічних умов і ресурсів цього регіону.

Аналіз таблиці 1 дає можливість виявити:

- склад функціональних груп (підгруп), що сформувалися на базі поєднання умов і ресурсів регіону; співвідношення між функціональними групами за інтенсивністю використання наявних природних та економічних умов та ресурсів;
- ступінь орієнтації галузей промисловості у своєму розвитку на ті чи інші умови та ресурси; частку задіяних у промислове виробництво місцевих ресурсів;
- зовнішню функцію промислового виробництва регіону (постачання на зовнішній ринок окремих видів продукції) і внутрірегіональну функцію (постачання продукції на місцевий ринок для задоволення своїх виробничих потреб та потреб населення).

Визначення відповідності темпів і рівнів розвитку галузей спеціалізації, а також галузей, що обслуговують внутрірегіональні потреби, можливостям природно-економічного ресурсного потенціалу регіону з урахуванням кон'юнктури ринку робляться за допомогою балансових розрахунків.

Таким чином, пропонований аспект структурно-функціонального аналізу дає можливість досить ефективно здійснити узгодження й впорядкування між собою структури промисловості регіону, її регіональних функцій і наявного поєднання природних та економічних умов і ресурсів.

З огляду на важливу роль державного регулювання в перехідний період, основні параметри зовнішньої функції промислового виробництва регіону (основні показники територіальної спеціалізації), що відображають загальнодержавні інтереси, повинні визначатися Міністерством економіки.

Після пророблення цих показників на обласному рівні з погляду можливостей території й узгодження їх з підприємствами вони повинні бути обов'язкові до виконання.

Поряд з цим обласному рівню повинна бути надана законодавчо оформлена можливість впливу на розвиток окремих виробництв, продукція яких служить для забезпечення найважливіших сторін життєдіяльності області.

Висновки. Включення відзначених вище показників у програму економічного і соціального розвитку області та обґрунтування територіальної організації виробництва за викладеною методичною схемою зіграє, на нашу думку, позитивну роль у визначенні оптимальних варіантів розвитку виробничого комплексу області.